

CIPRIAN PORUMBESCU - EDUCATOR

Vasile Vasile

Ca în cazul multor creatori de frumos: literați, plasticieni, muzicieni, și în cel al lui Ciprian Porumbescu putem contura o activitate pedagogică necesară a fi cunoscută și pentru întregirea personalității muzicianului, simbol al celui mai sincer patriotism românesc, dar și pentru că el a introdus în activitatea educațională valori ce-și continuă viața și în pragul celui de-al III-lea mileniu, dovedindu-și perenitatea. În cazul său, educatorul poate fi privit din mai multe puncte de vedere: cel de educator, în sensul general, de modelator de suflete prin creația sa încărcată de valențe formative și de un patriotism de cea mai pură esență, de cea de om al catedrei și de autor de materiale cu destinație pedagogică.

Ce român nu a fost mișcat de melodiile simple, dar de o profunzime nebanuită, ale muzicianului bucovinean, care se adresa în numele românilor siliți să trăiască dincolo de fruntariile vremelnice ale țării: "Pe-al nostru steag e scris: Unire,/ Unire-n cuget și-n simțiri..."? Textele și melodiile sale au stârnit primii fiori ai dragostei de patrie, a sutelor de generații de copii români. Căci, cine a exprimat mai concis și mai plastic simbolurile tricolorului românesc: roșu - "focul ce străbate/ Inima plină de dor,/ Pentru sfânta libertate/ Și al patriei onor"; galben - "Auriu ca mândrul soare/ Fi-va-al nostru viitor,/ Pururea-n eternă floare/ Și cu luciu netrecător"; albastru - "credința/ Pentru nație ce-o nutrim..."? El este cel dintâi căruia i se aplică dorința exprimată în finalul cântecului: "Iar, când fraților m-oi duce/ De la voi și-oi fi să mor,/ Pe mormânt atunci să-mi puneți/ Mândrul nostru tricolor". Câți creatori de frumos și-au confirmat fidelitatea față de crezul artistic exemplar, ca Ciprian Porumbescu: "Credincioși, fără schimbare/ Pân' la moarte o să fim!" Asemenea luptătorilor spartani care aveau de ales între a fi victorioși sau a se jertfi eroic, Ciprian Porumbescu a ales cea de-a doua variantă, înfruntând o detenție nedreaptă, dar fatală. Activitatea prodigioasă desfășurată în fruntea societății academice "Arboroasa", care i-a adus detenția ce-l va costa viața, reprezintă un model de activitate educațională pusă în slujba unor idealuri de cel mai profund și mai autentic patriotism.

"Nu e ... mirare - scria colegul său de suferință, viitorul preot Constantin Morariu - ca un suflet așa de simțitor ca al lui să nu fi răspândit în jurul său, ca floarea cea plăcut mirositoare, numai parfumul binelui, frumosului și a tot ce e măreț și nobil. Nu e mirare că în orice societate se iveau, el era matca împrejurul căreia se adunau albinele"¹.

Dedicând studențimii române a timpului, dar nu numai ei, - pentru că unele cântece din culegere vor fi cântate mai întâi de școlarii învățătorului Porumbescu și nu numai de ai lui - *Colecțiunea de cântece sociale*, tipărită la Viena, în 1880, Ciprian Porumbescu își înscrie numele în rândul marilor educatori ai neamului. Prin ea își vor lua zborul spre generațiile secolului și ale secolelor viitoare, nemuritoarele cântece: Imnul Unirei - Pe-al nostru steag e scris Unire, Cântecul tricolorului, Cântecul gîntei latine, Inima de român, Hora, Haidetu, frați, cu bucurie, Lelițo de la Munteni etc.

Într-o vreme când muzica românească era dominată de nume străine de artiști, care găsesec în țara noastră mediul prielnic de afirmare, dar transferând aici forme ce nu puteau ține cont de tradiția locală, Ciprian Porumbescu, chiar desfășurându-și activitatea în afara granițelor samavolnice impuse de marile puteri, afirmă forța creației populare. Căci ce sunt nemuritoarele Baladă pentru vioară, Rapsodia română pentru pian, Tabăra română, opereta Crai nou etc. decât dovezi ale legăturilor sale trainice cu folclorul românesc și cu potențele lui artistice și

educaționale. Sentimentul istoriei naționale poate fi urmărit de bardul de la Stupca din momentul când cântă "Daciei întregi" la faimoasa sărbătoare de la Putna, până la nemuritoarea creație Altarul Mănăstirii Putna.

Creația sa religioasă, chiar dacă nu se încadrează în matca tradiționalei monodii bizantine, cum am arătat recent², s-a impus prin sinceritatea ei, unele lucrări devenind repere ale literaturii corale religioase: Tatăl nostru, Cuvine-se cu adevărat..., Adușu-mi-am aminte... zguduitorul cor cu care începea filmul ce i-a fost dedicat. "Începea", pentru că autoritățile totalitare nu au îngăduit ca această scenă zguduitoare și reprezentativă să fie difuzată. Acesta din urmă, deschidea drum concertului coral religios în literatura noastră muzicală. Toate acestea dau dreptul înscrierii numelui lui Ciprian Porumbescu la loc de cinste între marii pedagogi ai neamului.

Dar, așa cum am anticipat, Ciprian Porumbescu a fost și educator propriu-zis, învățător și profesor de muzică, animator al mișcării artistice școlare și care-și vede montată prima operetă românească prin intermediul elevilor săi, cu care organizează și ceea ce azi numim primul concert de autor din muzica românească, chiar dacă la puțin timp el va trebui să părăsească pentru totdeauna orașul gazdă al acestor manifestări - Brașovul, întorcându-se apoi la Stupca lui dragă "pentru a tuși pentru ultima oară" - cum îi va scrie nefericitului său părinte.

Activitatea de învățător a lui Ciprian Porumbescu, la Stupca și Ilișești, a fost sintetizată în monumentală lucrare ce i-a fost dedicată de profesorul universitar cernăuțean, Leca Morariu, din păcate tipărită doar parțial³, de peste un deceniu celălalt volum, al doilea, așteptându-și ieșirea în public.

După aprigul și nedreptul proces al capilor "Arboroasei" - cum îl numește Leca Morariu - Porumbescu nu mai beneficiază de stipendiul necesar continuării studiilor. Astfel, că se alătură destoinicului său părinte trupesc și sufletesc, Iraclie, ca învățător de cântare și gimnastică al "stupcăneilor celor cu cioareci și opincuțe"⁴. Portretul învățătorului Ciprian Porumbescu este redat în culorile cele mai vii de unul dintre foștii elevi, preotul Gheorghe Mihuță: "Într-o bună zi numai ce ne trezim că domnul Ignatie Corvin intră-n clasă însoțit de alt domn, foarte înalt, foarte svelt, dar foarte vesel și frumos, cu capul lui semeț și buclat. După ce ne-a salutat zâmbind pe noi copiii (...) domnul cel nou nici una nici două, prinde a face școală cu noi. Dar ce școală! Nouă și nemaiauzită! Când a prins a proslăvi cântecul românesc și-a spune că noi, românii, neam de țărani și de ciobani, avem cântări mai frumoase decât națiile cele domnite, ochii i se umeziră de-a binelea, iar noi ne șmărcăiam chiar aievea. Când în urmă minunatul nostru învățător prinse a cânta el însuși, cu glasul lui și vesel, și duios, câteva cântece românești, toate gurile rămaseră căscate asupra lui și un pui de suspin plâpând pursese de undeva, din fundul lăițelor"⁵. Cu riscul exceselor de citate în acest material, vom mai apela la portretul atât de vibrant al învățătorului Porumbescu și pentru că el ni-l relevă în calitate de premergător al lui D. G. Kiriac, cel care va lansa cea de-a doua deviză a crezului său educațional: "cântece românești în școală românească". "Ne-am împrietenit - continua fostul elev - chiar din prima lecție cu domnu' învățător care știa să lăcrimeze ca și noi, și cântam de-a valma cu dumnealui: Sunt școlăraș de carte, Când era cioroaica barză, mai venea la noi la varză, și, mi se pare, și cântecul Trei culori. Nu pot uita cât haz au făcut cuvintele: nas de curcă, ochi de găscă, suflețelul de rădichi - cuvinte repetate apoi neconținut când era vorba să producem veselie în clasă. Destul că foarte curând cântecele acestea începură a merge strună și domnu' Ciprian ne spune: - Nu-mi pare rău de trudă, că cel puțin vă las o amintire care nu-ți uita-o toată viața! Și, Doamne, frumos îi cântecul care nu-l poți uita!... Ochii îi luceau din nou a umezire. Noi încă nu știam că școala cu domnu' învățător Ciprian purcede înspre sfârșite (...). Ani întregi de școală... mare alean și mângâiere mi-a fost cântecul lui Ciprian Porumbescu. Ori de câte ori îl aud, parcă simt că o mână blândă din copilărie mă netezește pe cap..."

Portretul profesorului Porumbescu ne este oferit de Teochar Alexi, autorul libretului operei bufe Noaptea Sfântului Gheorghe, într-un articol se pare nepublicat deși a fost destins revistei "Familia" și citat de Leca Morariu în ultima parte a monografiei amintite, pare nepublicată încă: "Era în anul 1881. Ciprian Porumbescu ocupa aici, în Brașov, postul de dirigent al corului bisericesc de la Sf. Nicolae și de profesor de muzică la gimnaziul român. El însuși fusese societății noastre o nouă viață peste tot, dar mai cu seamă cu privire la muzică. Acolo unde alți maeștri înainte să și totodată cu dânsul, se plâneau că este lipsită de puteri muzicale, Ciprian compunând muzica la opereta lui Alecsandri, intitulată Crai nou, fu în stare să o prezenta pe scena publică, și exclusivamente, cu diletanți..."⁶ Vom reține și noutatea acestei scrisori privind paternitatea lucrării în discuție, Noaptea Sfântului Gheorghe, Tudor Flondor preluând de la înaintașul său, Ciprian Porumbescu, prima versiune a lucrării muzicale.

Așa cum am arătat recent, în sinteza învățământului muzical românesc⁷, Ciprian Porumbescu se numără printre alcătuitoarii de manuale școlare pentru educație muzicală, fiind, în același timp, autor al unor cântece oglindind viața copiilor, având destinație didactică și bucurându-se de o circulație invidiabilă în repertoriile școlare. Este vorba de două manuscrise dovedind preocupările pedagogice ale învățătorului Ciprian Porumbescu și care i-au folosit în munca sa la școlile din Ilișești și Stupca: Elementele notației muzicale și Elementele muzicii vocale, ambele prezentate în detalii de autoritatea supremă în materie de porumbescologie, Leca Morariu. Dacă cel dintâi manuscris a fost considerat de biograf, un abecedar muzical, cel de-al doilea este un abecedar al cântării, în care se vede preocuparea muzicianului pentru a da școlii românești, cântece potrivite cu orizontul psihologic al copiilor. În acest manual - și probabil și din necesități didactice - apar pentru prima dată, mai multe cântece care vor alcătui *Colecțiunea de cântece pentru studenții români*. Se disting în manuscrisele-manuale ale lui Ciprian Porumbescu cel puțin două categorii de cântece: cele cu caracter patriotic și cele destinate în mod special copiilor și remarcăm faptul că, pentru multe dintre ele, el scrie atât versurile cât și muzica.

Toate acestea ne dau dreptul să vorbim despre Ciprian Porumbescu-educator, și nu despre un educator obișnuit ci despre un EDUCATOR (cu toate literele mari). Ne susțin, în acest sens, lecțiile sale de mare demnitate patriotică, de aplecare și valorificare a creației populare românești, de creare de cântece românești pentru copiii români și de melodii nepieritoare ale spiritualității noastre și, nu în ultimă instanță, calitățile sale de învățător și de profesor și cele de autor al primelor încercări de manuale pentru școala românească.

NOTE

1. Leca Morariu, *Iraclie și Ciprian Porumbescu*, vol. I, ediție îngrijită de Vasile D. Nicolescu și Vasile Vasile, Ed. Muzicală, București, 1986, p. 348.
2. Vasile Vasile, *Istoria muzicii bizantine și evoluția ei în spiritualitatea românească*, vol. II, Academia de Muzică, București, 1995, p. 218.
3. Volumul al II-lea al monografiei *Iraclie și Ciprian Porumbescu* este gata pentru tipar din anul 1986, când a fost predată întreaga lucrare. Edituri: Muzicale.
4. Leca Morariu, *op. cit.*, p. 346.
5. Idem, p. 347.
6. Leca Morariu, *Iraclie și Ciprian Porumbescu*, exemplar dactilografiat, Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor, vol. IV, p. 388.
7. Vasile Vasile, *Pagini nescrise din istoria pedagogiei și a culturii românești*, Ed. Didactică și Pedagogică R. A., București, 1995, p. 161.

Résumé

Dans cet article, l'auteur contribue au complètement de portrait de compositeur Ciprian Porumbescu par la surprise de quelques aspects de l'activité pédagogique déroulé au Braşov, Ilişesti et Stupca. L'éducateur peut être vu de beaucoup de points de vue: éducateur-généralement parlant (modelateur d'âmes par sa création) l'homme de la chaire et auteur des matériaux pédagogiques. Sont soulignés les traits de la création: le sentiment de l'histoire nationale (patriotisme) des chansons sociales le contact avec folklore roumain, le sentiment religieux.

Le nom de Ciprian Porumbescu se lie de ce point de vue avec les éditeurs des manuels scolaires et avec les animateurs de la vie artistique dans les écoles (c'est lui qui motive la première opérette roumaine avec l'aide des élèves de lycée de Braşov).

L'activité pédagogique de Porumbescu se reflète dans les initiatives entreprises dans le cadre de société "Arboroasa".